

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-114>

УДК 342.951:351.74

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ: АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ТА НАСЛІДКІВ

IMPACT OF CORRUPTION ON THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE: ANALYSIS OF MECHANISMS AND CONSEQUENCES

Хаванов Артем В'ячеславович

кандидат економічних наук,

АТ «Державний експортно-імпортний банк України»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-9755-3420>

Khavanov Artem

JSC "The State Export-Import Bank of Ukraine"

У статті досліджується вплив корупції на економічну безпеку держави. Висвітлено її вплив на державний порядок, економічне зростання та соціальну справедливість. Проведено аналіз механізмів корупції та їх впливу на економічну стійкість. Розглянуто наслідки корупційних дій для стабільності та розвитку держави. Особливу увагу приділено впливу корупції на державні фінанси, що негативно позначається на економічній стабільності країни. Досліджено також вплив корупції на іноземні інвестиції, які є критичними для розвитку економіки, адже корупція виступає бар'єром для залучення капіталу. Показано, як корупція збільшує рівень бідності через неефективний розподіл ресурсів та посилення соціальної нерівності. Обговорено необхідність політичних реформ та стратегічних дій, спрямованих на зменшення впливу корупції, а також важливість міжнародного співробітництва та обміну досвідом.

Ключові слова: корупція, економічна безпека, іноземні інвестиції, державне управління, тіньова економіка.

This article explores the role of corruption in the context of a state's economic security, highlighting its impact on public order, economic growth, and social justice. A detailed analysis of corruption mechanisms and their effects on economic resilience is provided, elucidating the multifaceted consequences of corrupt actions for the stability and development of the state. Special attention is given to the influence of corruption on public finances, where it undermines budget revenues and expenditures, negatively affecting the country's economic stability. The article also examines the impact of corruption on foreign investments, which are crucial for economic development, as corruption presents a significant barrier to attracting capital. Furthermore, it is shown how corruption increases poverty levels through inefficient resource allocation and the exacerbation of social inequality. The necessity for political reforms and strategic actions aimed at reducing the influence of corruption and ensuring the state's economic stability and security is discussed. The importance of international cooperation and the exchange of experiences in the fight against corruption is emphasized. The article delves into how corruption disrupts economic processes, leading to a misallocation of resources that can stifle economic growth and innovation. Corruption erodes public trust in institutions, creating an environment where unlawful activities can thrive, further destabilizing the economy. Moreover, the article highlights the interplay between corruption and foreign direct investment (FDI). By creating a hostile investment climate, corruption deters potential investors, leading to a reduction in the inflow of much-needed capital. This, in turn, hampers the country's ability to develop its infrastructure and industrial base, which are essential for sustainable economic growth. The negative effects of corruption on FDI are illustrated with case studies from various countries, providing a comprehensive understanding of the issue. The discussion on poverty and social inequality provides an in-depth look at how corruption disproportionately affects the most vulnerable segments of society. By diverting public funds away from essential services and into the hands of a few, corruption exacerbates existing social disparities and hinders efforts to achieve social justice. The article proposes several anti-corruption measures, including enhancing transparency, strengthening legal frameworks, and promoting civic engagement, as ways to mitigate these adverse effects. Finally, the article underscores the critical role of international collaboration in combating corruption. By sharing best practices, adopting international standards, and supporting cross-border initiatives, countries can collectively enhance their efforts to tackle corruption. The article concludes by stressing the importance of sustained commitment to reform and the need for a holistic approach that includes governmental, societal, and international dimensions to effectively address the challenges posed by corruption and secure economic stability and security for the state.

Key words: corruption, economic security, foreign investments, public administration, shadow economy.

Постановка проблеми. Корупція є однією з проблем сучасного суспільства, яка суттєво впливає на економічну безпеку держави. Вона негативно впливає на структури управління, економічне зростання та соціальну справедливість. Економічна безпека, яка визначається як стан, за якого держава здатна забезпечувати та підвищувати добробут своїх громадян шляхом сталого економічного зростання та стабільності, має критичне значення для загальної національної безпеки [5]. Корупція, яка проявляється у зловживанні державними повноваженнями для отримання неправомірної особистої вигоди, створює серйозні перешкоди на шляху досягнення економічної стабільності. Це явище не лише спотворює процес розподілу ресурсів, але й підриває інституційні основи, необхідні для економічного розвитку. Корупція призводить до неефективного використання державних коштів, знижує ефективність державного управління та перешкоджає залученню іноземних інвестицій, що в сукупності підриває економічну стабільність та розвиток країни.

Вона також має негативні соціальні наслідки, посилюючи нерівність та знижуючи рівень довіри громадян до державних інститутів. У країнах з високим рівнем корупції спостерігається зниження рівня життя населення, погіршення якості державних послуг та збільшення рівня бідності. Корупція часто стає причиною нестабільності, соціальних конфліктів та навіть політичних криз, що має додатковий негативний вплив на економічну безпеку держави.

Отже, розуміння механізмів впливу корупції на економічну безпеку та пошук комплексних рішень для пом'якшення її негативних наслідків є надзвичайно важливим завданням сучасної наукової спільноти. Необхідно розробити ефективні стратегії боротьби з корупцією, які включають як національні, так і міжнародні заходи. До таких заходів, серед іншого, можна віднести посилення законодавства, підвищення прозорості та підзвітності органів державної влади, а також активне залучення громадянського суспільства до процесів контролю та прийняття рішень. Лише комплексний підхід дозволить мінімізувати вплив корупції та забезпечити стійкий економічний розвиток і безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Значний внесок у теоретичне дослідження проблеми впливу корупції на забезпечення економічної безпеки держави зробили, зокрема: Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М.,

Корчинський І. О., Мельник С. І., Мандзіновська Х. О., Саврасов М., Самодай В., Ковтун Г., Славкова А., Колісник Д., Пискун Л. М. Однак, вплив корупції на систему економічної безпеки держави та механізмів її нейтралізації потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є аналіз впливу корупції на економічну безпеку шляхом визначення механізмів її функціонування, оцінка наслідків цього впливу та розробка пропозицій щодо заходів реагування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема економічної безпеки стає все більш актуальною в умовах глобалізації та постійних змін у світовій економіці. Вона є критичним аспектом функціонування держави, впливаючи на її стабільність, розвиток та соціальний прогрес. Стабільність економічних процесів, ефективне використання ресурсів та забезпечення життєвого рівня громадян визначаються здатністю держави захиститися від зовнішніх та внутрішніх загроз, серед яких особливе місце займає корупція.

Корупція, як феномен, що проникає у всі сфери суспільного життя, від інституційних структур до побутових відносин, суттєво підриває економічну безпеку держави. Її вплив проявляється у формі правопорушень, неефективного управління, спотворення конкуренції та призводить до погіршення інвестиційного клімату, а також соціальної напруженості. Корупція знижує ефективність державного управління, призводить до нераціонального використання державних коштів та ресурсів, що ускладнює реалізацію стратегічних економічних програм.

Особливо важливо розуміти механізми цього впливу та розробляти ефективні стратегії протидії для забезпечення сталого економічного розвитку. Серед основних заходів протидії корупції можна виділити посилення законодавчої бази, підвищення прозорості та підзвітності органів державної влади, впровадження сучасних технологій управління, а також активне залучення громадянського суспільства до процесів контролю та прийняття рішень. Важливим аспектом є міжнародне співробітництво у боротьбі з корупцією, обмін досвідом та впровадження кращих практик.

Комплексний підхід до вирішення проблеми корупції сприятиме не лише підвищенню економічної безпеки держави, але й забезпеченню її стійкого розвитку. Ефективна боротьба з корупцією дозволить покращити інвестиційний клімат, зміцнити правову

систему, підвищити рівень довіри громадян до державних інститутів та сприяти соціальній стабільності. Таким чином, розробка та впровадження антикорупційних заходів є ключовим завданням для досягнення економічної безпеки та сталого розвитку держави в умовах сучасного світу.

Зниження ефективності державного управління. Корупція виступає однією з ключових загроз економічній безпеці держави, оскільки вона порушує ефективність державного управління та ускладнює досягнення стратегічних цілей розвитку [4]. Вона негативно впливає на розподіл бюджетних ресурсів та якість надання державних послуг, що створює серйозні перешкоди для сталого економічного прогресу.

Дослідження, проведені Світовим банком [7], підтверджують, що корупційні практики збільшують витрати на виконання державних проектів у середньому на 20–30%. Це призводить до значних економічних втрат для країни, оскільки обсяги коштів, що виділяються на проекти, перевищують їх реальну вартість.

Особливо вразливою до корупційних схем є сфера інфраструктурних проектів. Неправомірні дії при укладанні контрактів та недобросовісне використання коштів призводять до збільшення вартості проектів та загального зниження якості реалізованих об'єктів. Неefективне управління в цій сфері підриває довіру громадян до державних інститутів, а також обмежує економічний потенціал країни. На додаток, низька ефективність використання державних коштів через корупційні практики обмежує можливості країни щодо фінансування стратегічно важливих галузей, таких як охорона здоров'я, промисловість та освіта. Це створює системні перешкоди для досягнення сталого економічного розвитку та покращення якості життя громадян, що може призвести до загострення економічних та соціальних проблем. Зокрема, у галузі охорони здоров'я корупція призводить до зниження доступності та якості медичних послуг, що негативно впливає на здоров'я населення. В освіті корупційні схеми знижують якість освітніх програм та обмежують доступ до якісної освіти для широких верств населення.

Таким чином, для забезпечення ефективного державного управління та досягнення стратегічних цілей розвитку необхідно впроваджувати комплексні антикорупційні заходи, спрямовані на підвищення прозорості, підзвітності та раціонального використання держав-

них ресурсів. Ефективна боротьба з корупцією сприятиме покращенню інвестиційного клімату, підвищенню якості державних послуг та забезпеченню стійкого економічного зростання, що в кінцевому підсумку покращить якість життя громадян.

Погіршення інвестиційного клімату. Корупція відіграє ключову роль у створенні несприятливих умов для розвитку бізнесу та залучення інвестицій, що має серйозні наслідки для економічної стабільності країни. За даними Європейської бізнес асоціації (ЕВА) [6] високий рівень корупції асоціюється зі значним зниженням обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Присутність корупційних елементів у правовій системі та нестабільних економічних умов відлякує іноземних інвесторів і значно підвищує ризики для бізнесу. Це зменшує привабливість країни для іноземного капіталу та гальмує процес технологічного прогресу і економічного зростання [10].

Інвестори надають перевагу країнам з низьким рівнем корупції через зниження операційних ризиків та більшу передбачуваність правових та адміністративних процедур. Обмеження доступу до прямих іноземних інвестицій уповільнює впровадження сучасних технологій та передового досвіду, що ускладнює економічний розвиток та знижує конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку.

Низький рівень прямих іноземних інвестицій обмежує можливості для розвитку інфраструктури, наукових досліджень та технологічного вдосконалення, що є важливими складовими для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення добробуту населення. Відсутність достатніх інвестицій призводить до застарілих виробничих потужностей, низької продуктивності праці та відсутності інновацій, що загрожує економічній безпеці держави. Безумовно, ефективна боротьба з корупцією є необхідною умовою для створення стабільного та прозорого інвестиційного клімату. Це включає впровадження антикорупційних заходів, підвищення прозорості урядових процедур, забезпечення правової захищеності інвесторів та посилення контролю за використанням державних ресурсів. Тільки за таких умов можна очікувати збільшення обсягів прямих іноземних інвестицій, що сприятиме технологічному прогресу, економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни.

У 2023 році спостерігалось збільшення рівня прямих іноземних інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2023 р. (млн. дол. США)

2023	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
	млн. дол. США	зм.	млн. дол. США	зм.	млн. дол. США	зм.
I кв.	1181	+705	36	-149	+1145	+293.5%
II кв.	1287	+106	-17	-53	+1304	+13.9%
III кв.	1627	+340	-13	+4	+1640	+25.8%
IV кв.	152	-1475	36	+49	+116	-92.9%
за рік	4247		42		+4205	

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2023 р.

Джерело: [2]

Також, важливо відзначити, що Transparency International опублікували щорічний звіт про Індекс сприйняття корупції за 2023 рік [3], в якому Україна отримала 36 балів зі 100, підвищив свою позицію в світовому рейтингу – зі 116 на 104 місце.

Це свідчить про те, що зменшення рівня корупції у державі сприяє привабленню прямих іноземних інвестицій. Відповідно, існує пряма залежність між антикорупційними заходами та збільшенням іноземних інвестицій.

Таким чином, боротьба з корупцією та забезпечення стабільності та прозорості в економічній діяльності є невід'ємною умовою для зміцнення економічної безпеки та забезпечення сталого розвитку країни. Лише

за умов належного контролю та управління корупційними ризиками можна досягти високих показників економічного розвитку та покращення якості життя населення.

Зростання тіньової економіки. Зростання тіньової економіки є серйозною загрозою для економічної безпеки держави. Корупція, яка процвітає у владних структурах та бізнес-середовищі, не лише сприяє поширенню тіньової економіки, але й має глибокий вплив на стабільність економіки. Дослідження вказують, що, що в країнах з високим рівнем корупції частка тіньової економіки може складати 30–40% від загального ВВП. Це породжує серйозні виклики для фіскальної політики та фінансової стабільності [11].

Рис. 2. Динаміка зростання рейтингу України за індексом сприйняття корупції

Джерело: [3]

Слід звернути увагу на конкретні наслідки цього явища. Невідшкодування податкових надходжень через тіньову економіку призводить до дефіциту у державних бюджетах, що обмежує можливості фінансування громадських послуг та інфраструктурних проектів. Наприклад, зменшення фінансування у галузі охорони здоров'я та освіти може викликати погіршення якості медичних послуг та зниження рівня освіти, що негативно позначається на розвитку людського капіталу та конкурентоспроможності економіки.

Зростання тіньової економіки також підживляє довіру до державних інститутів та збільшує розрив між багатими та бідними. Це сприяє збільшенню соціальної напруженості та може призвести до економічної та політичної нестабільності. Корупційні схеми, що лежать в основі тіньової економіки, створюють нерівні умови для бізнесу, де доброчесні підприємці змушені конкурувати з тими, хто ухиляється від сплати податків та дотримання законодавства. [8].

Крім того, тіньова економіка сприяє поширенню нелегальної діяльності, включаючи торгівлю контрафактом, контрабанду та інші види економічної злочинності, що додатково впливають на економічну безпеку держави. Відсутність належного контролю та регулювання тіньової економіки призводить до формування паралельних ринків, які функціонують поза правовим полем і не підлягають оподаткуванню.

Отже, боротьба з корупцією та зменшення розмірів тіньової економіки є вкрай важливими для зміцнення економічної безпеки країни та забезпечення сталого розвитку. Для цього необхідно впроваджувати ефективні антикорупційні заходи, посилювати податковий контроль та підвищувати прозорість державних інститутів. Важливо також розробляти та впроваджувати програми підтримки малого та середнього бізнесу, які сприятимуть легалізації підприємницької діяльності та підвищенню рівня довіри громадян до державних органів. Тільки комплексний підхід, що включає як національні, так і міжнародні зусилля, дозволить ефективно протидіяти тіньовій економіці та корупції, забезпечуючи економічну безпеку та сталий розвиток країни [1].

Соціальна нестабільність. Корупція відіграє ключову роль у посиленні соціальної нерівності, що спричиняє незадоволення серед населення та підвищує ризик соціальних конфліктів. Збільшення рівня соціальної нерівності сприяє зростанню протест-

них настроїв та політичної нестабільності. Несправедливий розподіл ресурсів викликає невдоволення серед громадян, що може призвести до масових протестів та громадянських конфліктів. Це ставить додаткове навантаження на правоохоронні органи та державні структури, зменшуючи їх можливості в інших сферах розвитку.

Корупція впливає на всі верстви суспільства, але найбільше страждають соціально незахищені категорії населення [9]. Корупційні схеми в сфері соціального забезпечення, охорони здоров'я та освіти призводять до того, що найменш захищені групи населення отримують ще менше ресурсів та послуг. Це ще більше посилює соціальну нерівність та сприяє соціальному відчуженню. Соціальна нестабільність, викликана корупцією, може мати довгострокові негативні наслідки для економіки країни. Протестні рухи та соціальні конфлікти створюють нестабільне середовище, яке відлякує інвесторів, що, у свою чергу, призводить до зниження економічного зростання та збільшення рівня безробіття. Це замкнене коло, в якому корупція породжує соціальну нестабільність, яка, у свою чергу, посилює економічні проблеми.

Отже, важливо приділяти належну увагу боротьбі з корупцією та вирішенню соціальних проблем, які виникають внаслідок її поширення, для зміцнення стабільності суспільства та сприяння сталому розвитку країни. Ефективна антикорупційна політика має включати посилення правових механізмів, підвищення прозорості урядових процесів та забезпечення рівного доступу до ресурсів для всіх верств населення. Запобігання корупції та подолання її наслідків сприятиме зменшенню соціальної нерівності, підвищенню довіри громадян до державних інституцій та створенню більш справедливого суспільства. Це, в свою чергу, забезпечить більш стабільне та прогнозоване середовище для економічного розвитку та соціального прогресу.

Висновок. Враховуючи вищевикладене, корупція сьогодні є серйозною загрозою економічній безпеці держав, внаслідок чого вона негативно впливає на різноманітні сфери суспільного життя. Вона суттєво ускладнює ефективне управління державними ресурсами, підірвуючи довіру громадян до влади та державних інституцій.

Податкові надходження, які є важливим джерелом фінансування громадських програм та інфраструктурних проектів, страждають від корупційних схем та тіньових опе-

рацій, що може веде до значних фінансових втрат для державного бюджету та обмежує можливості розвитку.

Крім того, високий рівень корупції породжує соціальну нерівність, викликаючи невдоволення серед громадян та збільшуючи ризик соціальних конфліктів. Нерівний розподіл ресурсів сприяє формуванню економічних та політичних нерівностей, що має негативний вплив на стабільність суспільства.

Завдяки комплексному підходу, який включає реформування державних інституцій, посилення правозастосування та підвищення прозорості, можна знизити рівень корупції та сприяти сталому економічному розвитку. Цілеспрямовані заходи, такі як зміцнення інституційних механізмів, підвищення громадського контролю та покращення правозастосовної практики, є ключовими для досягнення цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29>
2. «МінФін». Інформаційний ресурс. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 22.05.2024).
3. Індекс сприйняття корупції – 2023. Transparency International Україна. Офіційний сайт URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 22.05.2024).
4. Корчинський І. О., Мельник С. І. Основні загрози економічній безпеці держави в сучасних умовах розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7369> (дата звернення: 21.05.2024). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79>
5. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. *Економічні науки. Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 159–166. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79>
6. Офіційний сайт Європейської бізнес асоціації. URL: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 22.05.2024).
7. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/> (дата звернення: 22.05.2024).
8. Саврасов М. Вплив корупції на економічне зростання в новому конструкті тінізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-65>
9. Самодай В., Ковтун Г. Корупція: загрози та наслідки для соціуму. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67>
10. Славкова А., Колісник Д. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138>
11. Пискун Л.М. Теоретико-методологічні основи дослідження тіньової економіки та корупції. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.143>

REFERENCES:

1. Gulak O. V., Kurylo V. I., Dubchak L. M. (2021) Do pytannya pro shliahy podolannya koruptsii v Ukraini [To the question of ways to overcome corruption in Ukraine]. *Pravo ta derzhavne upravlinnya*. № 1, pp. 196–201. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29>
2. "MinFin" Information resource. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (accessed May 22, 2024). (in Ukrainian)
3. Corruption perception index – 2023. Transparency International Ukraine. Official website URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#/> (accessed May 22, 2024).
4. Korchynskiy I. O., Melnyk S. I. (2019) Osnovni zagrozy ekonomichnyy bezpetsi derzhavy v suchasnyh umovah rozvytku [The main threats to the economic security of the state in modern conditions of development]. *Efektivna ekonomika*, № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7369> (reference date: 21.05.2024). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79> (in Ukrainian)
5. Mandzihovska H. O. (2016) Ekonomichna bezpeka derzhavy: sutnist, skladovi element ta problem zabezpechennya [Economic security of the state: essence, constituent elements and problems of provision]. *Ekonomichni nauky. Naukovi zapysky*, no. 2 (53), pp. 159–166. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.10.79> (in Ukrainian)
6. European Business Association. Official website. URL: <https://eba.com.ua> (accessed May 22, 2024).
7. World Bank. Official website. URL: <https://www.worldbank.org/> (accessed May 22, 2024).

8. Savrasov, M. (2023). Vplyv koruptsii na ekonomichne zrostannya v novomu konstrukti tinizatsii svitovoi ekonomiky [The influence of corruption on economic growth in the new construct of shadowing of the world economy]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-65> (in Ukrainian)
9. Samodai, V., Kovtun, G. (2023). Koruptsia: zagrozy ta naslidky dlya sotsiumu [Corruption: threats and consequences for society]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-67> (in Ukrainian)
10. Slavkova, A., Kolisnyk, D. (2023). Investytsiina pryvablyvist ukrainy: realii v umovah viyny ta perspektyvy povoennoi vidbudovy [Ukraine's investment attractiveness: realities in war conditions and prospects for post-war reconstruction]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138> (in Ukrainian)
11. Pyskun L. M. (2021) Teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhenya tinovoi ekonomiky ta koruptsii [Theoretical and methodological foundations of the study of the shadow economy and corruption]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.4.143> (in Ukrainian)